

Špela Frljic

DESET LET SKUPINE ZA 2 GROŠA FANTAZIJE

Prispevek podrobneje predstavlja delovanje, osrednje značilnosti in odnos do pripovedovanja in ljudskih zgodb pripovedovalske skupine Za 2 groša fantazije, ki v slovenskem prostoru zavzema opazno mesto na področju promocije pripovedovanja in ljudskih zgodb predvsem med mlajšo urbano publiko. V letu 2012 bo skupina praznovala deseto obletnico svojega delovanja, hkrati pa načrtuje zaključek aktivnega radijskega in pripovedovalskega delovanja. Delovanje skupine je nemogoče razumeti izven njenega domicila, ljubljanskega Radia Študent, saj je njegova uredniška politika avtoricam že na začetku dopuščala svobodno raziskovanje kratke radijske forme in eksperimentiranje pri interpretacijah ljudskih zgodb, raznoliki pripovedovalski slogi pripovedovalcev Za 2 groša fantazije pa so izšli iz špikerskih slogov, ki so jih pripovedovalci, (skoraj) vsi špikerji razvijali v etru Radia Študent. Na pripovedovalskih dogodkih Pravljičnih Rešetanjih so v desetih letih nastopili številni pripovedovalci in glasbeniki, nekateri nadaljujejo delovanje na področju pripovedovanja tudi samostojno ali v manjših pripovedovalskih sestavih.

The article presents in more detail the activities, central characteristics and relations to storytelling and folk tales of the storytelling group "For Two Pence of Imagination", which occupies a noticeable place within the field of the promotion of storytelling and folk tales, above all for the young, urban public. In 2012 the group will celebrate the tenth anniversary of their project, while also planning the end of their active radio and narrative work. The activities of the group are impossible to understand outside of their home context of Ljubljana Radio Študent, as from the start its editorial policy allowed the authors a freedom of research in regards to both the short radio form and experimentation in the interpretation of folk tales. The different storytelling styles of the storytellers of the group "For Two Pence of Imagination" emerged from the radio presenter styles, which the storytellers (who were almost all presenters) developed on the airwaves of Radio Študent. In the ten years of the storytelling events "Pravljična Rešetanja", numerous storytellers and musicians performed, some of whom continue to work in the field of storytelling either independently or in small groups.

Porast zanimanja za pripovedovanje ljudskih zgodb odrasli publiko v Zahodni Evropi in Ameriki opažajo od 70. let 20. stoletja dalje (Sobol 1999: 5). V slovenskem prostoru pa lahko o aktivnejši pripovedovalski dejavnosti, namenjeni odraslim poslušalcem, govorimo v zadnjih petnajstih letih, ko je z vznikanjem stalnih pripovedovalskih dogodkov ter vzpostavljanjem profesionalnih pripovedovalcev

in pripovedovalskih skupin tovrstno posredovanje ljudskih zgodb doseglo prepoznavnost in zanimanje tudi pri širši javnosti.¹

Redki tuji avtorji², ki se ukvarjajo z raziskovanjem pripovedovalskega gibanja v Evropi in Ameriki,³ menijo, da sodobnega pripovedovanja ne smemo razumeti kot zgodovinsko izolirano dogajanje, pač pa kot še eno od oblik vračanja k ljudskemu, ki se ponavlja skozi vso zgodovino⁴. Od 20. let 20. stoletja dalje govorimo o *folk revivalu*, ki se kaže v porastu glasbenih skupin, ki rekonstruirajo in reinterpreterirajo ljudske pesmi. *Folk revival* je, po Wilsonovih besedah, pripravil javni prostor za revitalizacijo prozne ljudske kulture, predvsem pa za ponovno obuditev pripovedovanja kot »prvotne« in »brezčasne« umetnosti.

Pripovedovalske festivale in dogodke prirejajo po številnih državah v Evropi. V vsaki od držav se pripovedovanje vzpostavlja z nekoliko specifičnimi karakteristikami, kar je odvisno predvsem od ustanov, organizacij in ljudi, ki predstavljajo jedro tovrstnega dogajanja. Se pa v pripovedovalsko dogajanje, kar velja tudi za slovenski prostor, vključujejo pripovedovalci iz različnih kulturnih in profesionalnih sredin.

Stone (1998) loči tri kategorije:

- **Tradicionalni pripovedovalci**⁵ so nadaljevalci in nosilci tradicije pripovedovanja v svojem domačem (praviloma) ruralnem okolju, ki jih je njihova domača skupnost prepoznala in priznala kot dobre pripovedovalce. Pripovedovalsko

¹ Pripovedovalski festival Pravljičice danes, ki vsako leto marca poteka v Cankarjevem domu in ki je osrednji pripovedovalski dogodek v Sloveniji, se je – v začetku sicer namenjen le otroški publiki in v obliki enodnevnega dogodka v Cankarjevem domu, imenovanega Pravljični maraton – prvič zgodil v letu 1998, s prirejanjem dogodkov za odrasle pa je začel v letu 2004. Mariborska pravljlična šola je prvi večer za odrasle priredila v letu 1998. V zadnji letih sta se jima pridružila še Primorski pravljlični festival in festival Pohorska pravljica v Rušah. Od leta 2010 deluje prostor za razvoj in promocijo sodobnega pripovedovanja Pripovedovalski Variete. Poleg profesionalnih pripovedovalk Anje Štefan, Ljobe Jenče in Ane Duša pa v slovenskem prostoru deluje še več posameznikov in pripovedovalskih skupin (npr. Za 2 groša fantazije, Tri zdrave Marije in en oče naš, Gobec in godec, Vroča župa ...).

² Glej npr. Joseph Daniel Sobol, *The storytellers' Journey, An American Revival*, Urbano and Chicago: University of Illinois Press, 1992; Michael Wilson, *Storytelling and Theatre, contemporary storytellers and their art*, New York: Palgrave Macmillan, 2006; Kay Stone, *Burning brightly, new light on old tales told today*, Toronto: Broadview Press Ltd., 1998.

³ Zgolj kot zanimivost se mi zdi na tem mestu vredno omeniti primerjavo, ki jo med ameriškim in evropskim (angleškim, irskim) načinom pripovedovanja v svoji knjigi vzpostavlja Michael Wilson. Pripovedovalci v Veliki Britaniji in na Irskem k pripovedovanju pristopajo na podoben način. V nastopu stremijo k neformalnosti, pripovedujejo manjšim skupinam ljudi in svoj repertoar zgradijo na ljudskih zgodbah. Ameriški pripovedovalci svoj pripovedni repertoar oblikujejo tudi na avtobiografskem materialu, v pripovedujevanju se usmerjajo k gledališkosti in performerju, njihovi nastopi pa so pripravljani za večje število ljudi (tudi do 1000 oseb) (glej Wilson x–xii).

⁴ Pisanje pravljic na francoskem dvoru v 17. stoletju (Charles Perrault, Mme. D'Auloy in drugi), vseevropsko romantično zanimanje za pravljice, iz katerega izhajata tudi brata Grimm, je rezultiralo v številnih nacionalnih zbirkah ljudskih pravljic, pa tudi v množici literarnih in glasbenih avtorjev, ki so se navdihovali pri ljudskih pravljicah (Hans Christian Andersen, Oscar Wilde, W. B. Yeats, Béla Bartók ...).

⁵ V to kategorijo lahko brez dvoma vključimo Ludvika Janeža iz Čadrga, ki je kot pripovedovalec nastopil tudi na pripovedovalskem festivalu Pravljičice danes, na enem od Groševih turov pa se je pridružil tudi pripovedovalski skupini Za 2 groša fantazije.

gibanje jih je »posvojilo« in jih kot »avtentične pripovedovalce«⁶ vključilo v programe festivalov (Wilson 2006: 18).

- **Netradicionalni pripovedovalci** so po Stonu knjižničarji, učitelji, vzgojitelji, tudi duhovniki, medicinske sestre in terapevti, ki pripovedujejo zgodbe v okviru svojega poklica, pri čemer je poudarjena vzgojna, izobraževalna ali terapevtska funkcija, najpogosteje pa so usmerjeni k otroški publiki.
- **Netradicionalni pripovedovalci** pa so pripovedovalci, ki so zavestno izbrali pripovedovanje zgodb kot svojo umetniško formo, v pripovedovanju zgodb stremijo k poudarjanju lastne avtorske interpretacije, v pripovedovalski nastop pogosto vključujejo tudi druge sorodne načine verbalnega in gibalnega performansa, npr. gledališko improvizacijo, stand up, petje, performativno poezijo, pantomimo ... Večinoma prihajajo iz drugih umetniških sredin, povezanih z odrskim nastopanjem (gledališče, ulično gledališče, lutkarstvo, standup ...) ali pa so se študijsko ukvarjali s folklornim izročilom (folkloristi, zapisovalci folklornega gradiva na terenu) in v svoje pripovedovanje vnašajo prvine svoje primarne dejavnosti (glej Sobol, Wilson ...).

Pripovedovalci, ki v našem prostoru delujejo profesionalno ali ljubiteljsko, se med seboj razlikujejo v odnosu do folklornega izročila in tradicije pripovedovanja, v pristopu k interpretaciji ljudske zgodbe in sami pripovedovalski izvedbi. Vsi skupaj pa ustvarjajo raznolik spekter pripovedovalskih načinov, ki jih je težko zaobjeti z eno samo enoznačno definicijo pripovedovanja.⁷

V pričujočem besedilu nas bo podrobneje zanimala **pripovedovalska skupina Za 2 groša fantazije**, ki v slovenskem prostoru zavzema opazno mesto na področju promocije pripovedovanja in ljudskih zgodb predvsem med mlajšo urbano publiko⁸. Svoje začetke postavlja v leto 2002, v letu 2012 se tako pomika proti deseti obletnici svojega delovanja in hkrati načrtuje zaključek aktivne pripovedovalske poti. Prav odločitev, da zaključimo svoje delovanje, me je, tudi samo članico sku-

⁶ Kot na primeru teksaškega tradicionalnega pripovedovalca Eda Bella pokaže Bauman (1988), je ta avtentičnost le navidezna. Z nastopi na festivalih, intervjuji v lokalnih časopisih in na lokalni televiziji sta Bellu rasla samozavest in zavedanje sebe kot (dobrega) pripovedovalca, kar je vplivalo tudi na način pripovedovanja. Bauman na podlagi primerjave transkripcij s pripovedovanjem v domačem okolju in transkripcij istih zgodb na festivalskem nastopu pokaže spremembe v dolžini in predvsem temeljno spremembo v odnosu med performerjem in občinstvom. Po Baumanovih besedah je bil Bell v formalnem okolju festivala bolj distanciran do poslušalcev tako v načinu komuniciranja kot na kulturni ravni.

Wilson (2006: 64) izpostavlja tudi problematičnost pojma »avtentičnost«, predvsem kadar je avtentičnost razumljena kot »merilo umetniške kvalitete pripovedovanja, ne pa merilo »integriranosti v okolje«. Tradicionalni pripovedovalec na pripovedovalskem festivalu, opaza Wilson, je sam po sebi lahko avtentičen, ne more pa biti zaradi popolnoma drugačnih okoliščin avtentičen njegov nastop.

⁷ Kako posamezen pripovedovalec pripoveduje, je rezultat njegovih osebnih značilnosti in znanj z drugih področij, ki jih učinkovito uporablja pri svojem nastopu. In ker v našem prostoru ni na voljo formalnega izobraževanja s področja pripovedovanja, redke pa so tudi neformalne oblike izobraževanja, so načini pripovedovanja, ki so se razvili, na začetku izhajali iz intuitivnega občutka in učenja iz izkušenj.

⁸ »Anja Štefan, vodja pripovedovalskega festivala Pravljice danes, o Groših pravi: »RŠ-evci so zadnja štiri leta redni gostje našega festivala, sicer pa zelo opazen in svojevrsten pripovedovalski motor, ki je pripovedovanje približal mladim ljudem.« (Anja Štefan 2008: 112)

pine, spodbudilo k pripravi tega prispevka, saj se je to zdela primerna priložnost, da natančneje ubesedim značilnosti delovanja skupine ter okoliščine in razloge, zaradi katerih je skupina nastala.

Delovanja ekipe Za 2 groša fantazije je nemogoče razumeti izven njenega domicila, ljubljanskega Radia Študent. Četudi je kmalu po nastanku z delovanjem in prepoznavnostjo preseгла meje radijskega etra in območje radijske frekvence, je v javnih dogodkih ohranila značaj in družbeno naravnost medija, iz katerega izhaja. Kot specifičnosti ekipe v odnosu do drugih sorodnih akterjev v slovenskem prostoru bi lahko izpostavili naslednje značilnosti:

- enako močno komunicira preko dveh poti: radijske oddaje Za 2 groša fantazije na Radiu Študent ter pripovedovalsko-glasbenih dogodkov, Pravljičnih Rešetanj,
- pripovedovalski nastop vključuje več pripovedovalcev in glasbenikov, pri čemer glasba predstavlja pomemben element⁹ dogodka,
- pripovedovalci so z redkimi izjemami v prvi vrsti špikerji Radia Študent, pri pripovedovanju izhajajo iz svojega špikerskega sloga, ki so ga razvili v etru Radia Študent in ga aplicirali na svoje interpretacije pravljič, izvedene na pripovedovalskih dogodkih.

O začetkih Za 2 groša fantazije

Ustanoviteljici in idejni vodji oddaje Za 2 groša fantazije Nataša Bivic in Alenka Veler sta oddajo zasnovali z željo po raziskovanju kratke radijske forme. Enako pomembno kot to, da sta za vsebino oddaje izbrali ljudske pravljičice, je bilo raziskovanje zvočnih možnosti, ki jih omogoča radijski medij, ter raziskovanje in uporaba glasbe raznolikih žanrov, ki jo ponuja radijska fonoteka¹⁰. V manifestu Za 2 groša fantazije, objavljenem na internetni strani, zapišeta:

Zanima nas interpretacija ljudskih zgodb v njeni najpreprostejši obliki. Združena z muziko dobi večplastno formo, ki jo želimo.« In: »Gre za poskus celostnega alternativnega pogleda na ljudsko blago (v tem primeru so to pravljičice), kar je podobno stališču, ki ga Radio Študent zastopa, ko gre za raznorodne muzike, pokrivanje specifičnih kulturnih dogodkov in drugih tekočih dogajanj.

Oddaja na začetku ni imela velikih ambicij, avtorici sta se želeli »imeti lepo ob nečem, kar radi počneva.« Imeli pa sta jasno vizijo, na kakšen način želita ljudske pravljičice posredovati poslušalcem:

Nisva hoteli osladnosti, hoteli sva, da je gradivo podano surovo, da je močno. Že to, da neko oddajo pripravljáš na Radiu Študent, ji daje drugačen značaj, kot če bi jo pripravljál na komercialni radijski postaji. (Alenka Veler, intervju)

⁹ V tem smislu je zgovoren opis Irene Matko Lukan, ki o Pravljičnih Rešetanjih pravi, da so »skorajda postali podobni rock koncertom.« (Mora ti bit gušt, *Dnevnik* (Objektiv), 22. 3. 2010, str. 28.)

¹⁰ Tudi pri snemanju zgoščenka Za 2 groša fantazije/7 pravljič, ki so v letih 2004–2011 izšle kot priloga revij *Ciciban* in *Cicido*, se je, z upoštevanjem otroške publike, sledilo osnovni glasbeni naravnosti pri pripravi oddaje Za 2 groša fantazije. »Na cedeju je pravljičica, v podlagi pa denimo komad ene najpomembnejših slovenskih alternativnih skupin iz devetdesetih, 2227. Hoteli smo izkoristiti možnost, da otrokom 'podtaknemo' kakovostno glasbo, ki je drugače verjetno ne bi imeli priložnost slišati.« (Alenka Veler, intervju)

Hoteli sva raztreščiti mistični, vzišeni značaj, ki so ga takrat v splošnem razumevanju imele pravljice, in narediti z njimi nekaj novega. To je tudi smisel ljudskega izročila, kot sva ga dojemali. /.../ Najbolj sem bila srečna, ko je bila pravljica npr. lirična, pa sem za v objavo v etru za podlago izbrala glasbo, ki je njenemu občutku diametralno nasprotna, kakšno žaganje npr., in je zvočno delovalo. V kakšnem drugem kontekstu tega ne bi storila, tukaj pa sem si upala, ker je značaj Radia Študent to dopuščal. (Nataša Bivic, intervju)

Obe sta bili aktivno vključeni v radijsko delo, Alenka Veler kot članica glasbene redakcije, Nataša Bivic kot tehničarka, s svojim delom zunaj Radia Študent pa sta bili v vsakdanjem stiku z ljudskimi pravljičnicami (Alenka Veler kot urednica revij *Ciciban* in *Cicido*, Nataša Bivic pa kot knjižničarka v Pionirski knjižnici). Ko je bila oddaja uvrščena v redni program Radia Študent, sta se jima že priključila Petra Slatinšek in Pavel Koltaj, v naslednji letih smo se uredniški ekipi pridružili Ana Duša, Špela Frlic in Zaš Brezar, za kratek čas sta z uredništvom sodelovali še Nataša Medvešček in Polona Janežič. K interpretaciji pravljičnic za objavo v etru so bili povabljeni špikerji Radia Študent, ki pa jih je bilo potrebno še vzgojiti v prepričljive interprete pravljičnic. Na neformalnih srečanjih sta Alenka in Nataša s pomočjo Srečka Meha, špikerja starejše generacije, spodbujali razprave o radijski interpretaciji, preko teh pogovorov pa so se vzpostavljale estetske smernice interpretacije pravljičnic v oddaji *Za 2 groša fantazije*¹¹.

Srečko Meh: Pravljica je bila presežek vsega, kar smo počeli. Brati pravljico je bila nagrada za špikerja. Špikerji Radia Študent v tistem času niso kaj dosti intepretirali, bila je tendenca po zelo korektnem branju. Pri pravljičnici je bil na preizkušnji kreativni ludizem: si upam razsuti nekaj, kar je sveto, nekaj, kar je zapisano. Daj, ampak nosi posledice. In si na koncu rekel, pravljica je ljudska, pripovedoval pa jo je ta in ta. In je bilo pomembno, da si bil podpisan pod pravljico, bil si skorajda njen avtor, kar ni bilo mogoče reči za branje recenzij, poročil.

Oddaja od samega začetka ni naslavljalna otroške publike.¹² Četudi je bila v eter uvrščena v zgodnjem večernem terminu (19.50), je z izborom zgodb in glasbene podlage ter špikersko interpretacijo nagovarjala najširše poslušalstvo Radia Študent.

Poleg ljudskih pravljičnic (in izbranih avtorskih pravljičnic) v interpretaciji špikerjev, so bili v oddaji objavljeni tudi terenski posnetki pripovedovanj folklornih pripovedovalcev, posnetki pripovedovanj s Pravljičnih ReŠetanj ter skladbe glasbenih skupin, ki so reintepetirale slovenske ljudske pripovedne pesmi.

Spodbujeni s pozitivnimi odzivi na oddajo sta Veler in Bivic maja 2003 pripravili prvi javni pripovedovalsko-glasbeni dogodek v klubu Gromka na Metelkovi, ki je kot eden od prijateljskih klubov, v katerem je Radio Študent redno prirejal različne dogodke, pomenil logično izbiro. Prvo Pravljično ReŠetanje¹³, kot je bil dogodek poimenovan, je bilo javno branje izbranih ljudskih zgodb, pospremljeno z živo glasbeno improvizacijo.

¹¹ »Mladina in starina se je dobila pri Alenki na čaju in se je precej resno govorilo o tem. Špikerji, mladi in stari, smo prvič po dolgih letih resno govorili o tem, kje imamo pri delu v etru težave, kaj delamo, zakaj pripovedujemo.« (Srečko Meh, intervju)

¹² Tudi Pravljična ReŠetanja so bila od vsega začetka namenjena odrasli publiki, šele z zgoščenkami *Za 2 groša fantazije/7 pravljičnic*, ki so izšle kot priloga revij *Ciciban* in *Cicido* in ki so tudi najbolj pripomogle k poznavanju skupine v širši javnosti, se je pojavil interes za nastopanje pred otroško publiko.

¹³ Ime je dogodek dobil po sorodnih dogodkih, (ReŠetanjih), ko se je Radio Študent predstavljal izven etra na DJ večerih glasbene redakcije Radia Študent.

Rok Kušlan: O madona, to je že tak nostalgичen spomin. Brali smo in nihče se ni zmotil. Deset, dvanajst ljudi je bralo. Spomnim se Zadnikarja, ko je bral. Tako se je tresel, da je skoraj vse črke stresel s papirja. In je prišel čez, ne da bi se zmotil. Začela je Tanja Taštanorska in je postavila zelo visoke kriterije. In zdaj, kdo bo tisti, ki bo zajebal, jebemti, nihče ni, nihče se ni zapletel. In to se mi je zdelo noro. Če poslušáš OFF program (informativni program RŠ, op.a.), ne vem, če je kdo, ki se ne bi med branjem vsaj dvakrat polomil. Tam smo pa brali pravljice in je bilo res čutiti svečanost tega trenutka. Nikoli po tem ni bilo več tako. Potem začneš improvizirati, ker pri branju ni kakšne hude improvizacije, pri pripovedovanju pa je.

V nastopih, ki so sledili, so špikerji počasi prešli od branja k izvajanju bolj ali manj na pamet naučene zgodbe in nazadnje začeli pripovedovati.

Srečko Meh: Kar naenkrat smo se našli zunaj studia, nismo bili več na varnem pred mikrofonom, ki smo ga obvladali, znašli smo se na odprtem, na neznanem prostoru, tam kjer so doma igralci. Telo, kako prideš gor, kako se postaviš, a je imidž, a glumiš, a glumataš?«

Nataša Bivic: Ko so videli, da imajo, če ne berejo, več svobode, da so lahko zraven še kaj namaštali, so se otreli papirja. Potem so se pa drug od drugega učili in začeli tekmovat, kdo bo bolje povedal pravljico.

Alenka Veler: Mislim pa, da je bilo ključno, da je Nataša takrat znala vsakemu svetovat, ker je špikerje dobro poznala in je izhajala iz sodelovanja v etru, v radijskem studiu.

Razvoj mladega špikerja, ki je prišel na Radio Študent in se priključil ekipi Za 2 groša fantazije, je potekal v naslednjem vrstnem redu: špiker – bralec – bralec pravljic – pripovedovalec na Pravljičnih ReŠetanjih. Obstoje kolektiva je zato igral pomembno vlogo za napredovanje špikerjev v pripovedovalski izvedbi, učili so se na lastnih napakah in z opazovanjem drugih špikerjev. Z razvojem delovanja se je tudi prenos pripovedovalskega znanja na mlajše udeležence ozavestil in postal utečen način dela z novimi člani.¹⁴

Ekipa Za 2 groša fantazije je vsa leta delovanja ohranila pretočnost, kot je to značilno za celoten Radio Študent. Vsako leto redakcije sprejemajo nove sodelavce, stari sodelavci pa počasi zapuščajo radio. Tudi pripovedovalska ekipa se je neprestano obnavljala. Od leta 2004 je na Pravljičnih ReŠetanjih tako nastopilo 60 špikerjev in pridruženih članov. Izoblikovalo se je trdno stalno pripovedovalsko jedro, ki sooblikuje skoraj vsa Pravljična ReŠetanja, pridružujejo pa se jim novi in novi špikerji. Sveži obrazi s tem prinašajo svežino in novo dinamiko v nastope, hkrati pa s staljšča kvalitete dogodka s svojo neizkušenostjo vnašajo tudi element nepredvidljivosti.

Pripovedovalski načini ekipe Za 2 groša fantazije

Ustvarjalnost in avtorstvo pripovedovalca, ki se kaže v izboru zgodbe, načinu interpretacije zgodbe ter jezikovnem slogu, ki ga izbira za ubesedovanje zgodbe, vedno odraža tudi njegove estetske norme, življenjski kontekst in razumevanje sveta. Ubeseditvene spremembe, ki se vse dogajajo na površini, temeljnega sporočila zgodbe pa ne spreminjajo, so intuitivno v pripovedi vnašali vsi ustvarjalni folklorni pripovedovalci. Ne glede na to, kako zelo je njihova ustvarjalnost nadzorovana

¹⁴ Mentorsko vlogo je na tem področju večinoma prevzela Ana Duša, z dajanjem prostora pripovedovalskemu razvoju članov Za 2 groša fantazije pa nadaljuje tudi Pripovedovalski Variete.

s tradicijo in kako zelo na pripovedovalce vpliva njihova publika, so ustvarjalni pripovedovalci tisti, ki modernizirajo in prenovijo ljudsko zgodbo, da postane zanimiva in privlačna konkretnemu občinstvu (Dégh 1995: 44).

Kontekst današnjega pripovedovalca in poslušalca pa sta seveda drugačna, kot je bil zgodovinski, družbeni in jezikovni kontekst, v katerem so bile posamezne ljudske zgodbe, iz katerih črpajo, nekoč pripovedovane, zapisane, prirejane. Že od začetkov pripovedovanj so se špikerji Radia Študent, večinoma mlajši ljudje, ki so tisti čas tvorili jedro pripovedovalske skupine Za 2 groša fantazije, usmerili v iskanje komunikacijskih načinov, ki so skupni njim in njihovem (mlajšemu, urbanemu) občinstvu¹⁵, ki je bilo na začetku sestavljeno večinoma iz poslušalcev Radia Študent in ki je prihajalo na dogodke v Gromko na Metelkovi. S širjenjem nastopov tudi na druge zelo različne kontekste (nastopi v izobraževalnih ustanovah in knjižnicah, na različnih festivalih in kulturnih dogodkih), pa so se pripovedovalci vedno bolj urili v prilagajanju interpretacij vsakokratnemu občinstvu, ki je prišlo poslušat njihov nastop. Najbolj očitno se je prilagajanje publiko kazalo pri uporabi slenga in kletvic, ki ju eter Radia Študent pri špikerjih ne cenzurira, prav tako so si jih pripovedovalci v polnosti privoščili v Gromki. Če je torej za prostor svobodnejše interpretacije pravljice za eter med špikerji obveljal Radio Študent, je za prostor, ki pripovedovalcu z ambientom in publiko daje največ možnosti za svobodno interpretacijo, obveljal klub Gromka na Metelkovi.

Na Pravljičnih ReŠetanjih v okviru pripovedovalskega festivala Pravljičice danes (od leta 2004 naprej na njem redno sodeluje tudi ekipa Za 2 groša fantazije) pripovedovalcem praviloma ne uspe na enak način preseči odrske postavitve nastopajočih: občinstvo in nekakšne zadržanosti (v sproščenosti izraza tako nastopajočih kot občinstva), kot se to zgodi v klubu Gromka.¹⁶ Ali kot je to razliko opisal Srečko Meh: »Če je Gromka za Groševce domača kmečka izba ali vaška gostilna¹⁷, je imeti nastop v Cankarjevem domu, kot bi imel nastop na dvoru.«

Večina špikerjev že v etru Radia Študent pri svojem delu razvije ali pa vsaj stremi k razvijanju lastnega načina vodenja radijskega programa, ki ga prenesejo v odrsko, pripovedovano interpretacijo pravljič. Z občutkom suverenosti posameznih pripovedovalcev na odru se je sčasoma večal njihov avtorski doprinos k

¹⁵ Pri tem nimam v mislih komercializacije ali populazacije pripovednega materiala pač pa vsebinsko izhajanje iz kolektivnega znanja in prepričanj, ki naj bi si ga delili pripovedovalec in občinstvo in ki je pogoj, da neka šala lahko uspe. Marsikateri pripovedovalec ekipe Za 2 groša fantazije se je že na lastni koži prepričal, da enaki pripovedovalski prijemi kot v Gromki v drugih prostorih (npr. v knjižnicah) ne dosežejo enako pozitivnega odziva občinstva.

¹⁶ Barbara Ivančič Kutin svoje opažanje pripovedovalskih strategij pripovedovalcev ekipe Za 2 groša fantazije opiše: »Zanimivo je bilo, ko se je na enem izmed svojih gostovanj pripovedovalska ekipa Radia Študent Za dva groša fantazije srečala s tradicionalnim pripovedovalcem iz Čadrga Ludvikom Janežem in se je izkazalo, da si delijo zelo podobne strategije – pridejo pred občinstvo, se mu prilagodijo in glede na odziv improvizirajo. Ludvik Janež se je tako prilagodil 'Groševcem', ti pa prav tako spreminjajo svoj nastop glede na to, ali nastopajo v Cankarjevem domu, kjer so bolj umirjeni, ali na Metelkovi, kjer so bolj zabavlaški in humoristi. (Mora ti bit gušt, *Dnevnik* (Objektiv), 22. 3. 2010, str. 28)

¹⁷ Besede Srečka Meha podkrepi tudi pripovedovalec Rok Kušlan: »Zagotovo je bolj intimna zadeva, to je dejstvo. Gromka je vedno tako nabasana, tako smo pomešani z gledalci, da ti malodane kdo že v naročju sedi, kakšen otrok pride kar na oder, na tisti tako imenovan oder. Itak smo tam ob peči. Ja, zelo je zabrisana ta meja. Dejansko je bolj intimen prostor. /.../ Pa to je itak en prostor, kamor vsi hodimo žurat. Domač prostor je, no.« (Rok Kušlan, intervju)

pripovedovanim zgodbam. In izhajajoč iz špikerskega dela na Radiu Študent, ki kot pomembno lastnost radijskega špikerja postavlja široko razgledanost na področju aktualnega političnega, družbenega in kulturnega dogajanja, se je princip povezovanja informacij in komentarjev v zgodbo, komentiranja povedanega z asociacijami in primerjavami iz aktualnega družbenega dogajanja in aktualizacije pri nekaterih špikerjih spontano prenesel tudi v pripovedovanje v živo. Posodabljanje tako pripovedovalci na Pravljičnih Rešetanjih izvajajo na dva načina: bodisi z vnašanjem elementov iz sodobnega življenja v zgodbo¹⁸ (npr. omenjanje Facebook-a, Twiterja, mobilnih telefonov), bodisi z vzpostavljanjem dogajanja v pripovedovani zgodbi z aktualnim družbenim in političnim dogajanjem.

Rok Kušlan: Problem Slovenije je v tem, da ni razen politike ničesar več. Politika je tista reč, vsaj jaz imam tak občutek, ki jo res vsi poznajo, estrado že mal manj, ostalega pa pravzaprav ne. Mogoče še športnike. Ampak politika zavzema tako veliko prostora, tako je vseobsegajoča, da je v bistvu kar kozlarija, pač. Ja, glej tudi v pravljicah je.

Aktualizacija ljudskih zgodb je eden bolj očitnih pripovedovalskih pristopov, ki so se izoblikovali v ekipi Za 2 groša fantazije, nikakor pa ni edini. Toliko kot je pripovedovalcev, je tudi načinov interpretacije, pri čemer bi kot izstopajoče poudarke lahko izpostavili še pripovedovanje na način glasbene pravljice ter pripovedovanje s poudarkom na glasovni imitaciji likov.

Uredniška ekipa Za 2 groša fantazije

Način vsebinske priprave pripovedovalskih nastopov je od vsega začetka (razen redkih izjem, ko so si pripovedovalci zgodbe izbrali sami) ostal enak pripravi radijske oddaje. Tudi pri pripravi Pravljičnih Rešetanj ima pomembno vlogo uredniška skupina, ki izbere ljudske zgodbe in jih ponudi špikerjem v interpretacije¹⁹. Prav tako uredniška ekipa predvidi dinamiko večera z razporeditvijo vrstnega reda pripovedovanih zgodb, pri čemer sledi enaki uredniški politiki kot pri pripravi oddaje: zastopane morajo biti slovenske ljudske zgodbe in tuje zgodbe z različnih delov sveta, zgodbe morajo biti motivno in sporočilno raznolike, na posameznem dogodku morajo biti čim bolj enakovredno zastopani ženski in moški glasovi.

Ker si špikerji ne izbirajo zgodb sami, ponavadi ne poznajo podrobnejšega konteksta najdene pravljice, ki bi jih vsaj na začetku lahko usmeril pri interpretaciji, hkrati pa so (bili) osvobojeni prevelikega spoštovanja do zapisane besede, ki

¹⁸ V zvezi s tem omenimo zanimivo ugotovitev madžarske folkloristke Linde Dégh, da se v variantah ljudskih zgodb posameznih madžarskih folklornih pripovedovalcev pojavljajo moderni koncepti: princesa junaku ponudi ekspreso in konjak, zmaj požre ekspresni vlak, kralj prejme spovražnikovo napoved vojne po telefonu ali telegrafu. Vendar sporočilo pravljice ostane nespremenjeno, čudeži še vedno pripadajo sferi tradicionalnih podob in ostajajo nedotaknjeni od vsakodnevnih čudežev, kot sta bila za ljudi tistega časa zagotovo radio in televizija (glej Dégh 1995: 44).

¹⁹ Za razliko od sicer ustaljene prakse, ki naj bi bila ena od značilnosti pripovedovanja, namreč, da si pripovedovalci sami izbirajo zgodbe, ki jih bodo pripovedovali. Najti primerno ljudsko zgodbo za pripovedovanje je težje, kot morda izgleda na prvi pogled in, razen redkih izjem, špikerji niso pokazali interesa po raziskovanju in iskanju ljudskih zgodb. Uredniška ekipa pa je na podlagi dobrega poznavanja pripovedovalcev skupine znala predvideti, katera zgodba bo ustrezala posameznemu pripovedovalcu.

bi jih oviral pri sproščeni interpretaciji. K izbrani ljudski zgodbi pristopajo, kot bi h katerikoli drugi literarni predlogi, ki jo morajo čim boljše pripovedovalsko interpretirati za publiko. Pri tem so (vsaj na začetku) vsak zase iskali in rahljali meje, do katerih sme seči avtorski poseg v besedilo, da se še ohrani in prenese naprej osnovno ogrodje in sporočilo pripovedovane ljudske zgodbe, kar je bil eden od osnovnih kriterijev pripravljalcev Pravljičnih ReŠetanj²⁰.

Improvizacija v pripovedovanju in prilagajanje interpretacij in izbora zgodb vsakokratni publiki, ki je ena od pomembnejših možnosti, ki jih ponuja pripovedovanje kot performativna forma, tako v okviru Pravljičnih ReŠetanj obstaja znotraj posameznih pripovedovalskih enot, potek vsakokratnega večera pa je določen vnaprej. Delovanje v skupini, kot se je vzpostavilo pri 2 Groših, zagotavlja raznolikost interpretacij in vsebin v posameznem večeru, zaradi omejenega časa, ki ga ima vsak pripovedovalec na voljo, pa ne dopušča interpretacij daljših ljudskih zgodb. Četudi dobro delujemo kot pripovedovalska skupina, so le redki špikerji v svojem pripovedovalskem razvoju prišli do točke, ko bi zmogli sami pripraviti celovit samostojen pripovedovalski večer²¹.

O(b) koncu

Delo ekipe Za 2 groša fantazije je rezultat skupne energije raznolikih ustvarjalnih posameznikov, ki jih, enako kot veselje do raziskovanja in interpretiranja ljudskih zgodb, povezuje veselje ob skupnem druženju. Od prve oddaje, »ko je bilo še vse odprto, same najboljše zgodbe smo lahko požirali« (Nataša Bivic, intervju), je bilo za oddajo Za 2 groša fantazije posnetih preko 500 ljudskih zgodb. Vedno težje najdemo dobre zgodbe za objavo, tudi eksperimentiranje in raziskovanje zvočnih možnosti etra je počasi prešlo v stalno formo radijske oddaje. Pravljična ReŠetanja so se, preko začetkega odkrivanja in vzpostavljanja novih stilov pripovedovanja, ki ob začetkih delovanja skupine v slovenskem prostoru še niso bili obče prisotni, ustalila kot ena od prepoznavnih in uveljavljenih načinov izvajanja pripovedovalskih dogodkov. Nataša Bivic razvoj skupine Za 2 groša komentira:

Če imaš obstoječo glasbo, ki je popularna, in narediš nekaj novega in si pionir v tem, potem je to avtomatično nekaj političnega. Ko smo začeli, je obstajala oddaja Lahko noč otroci na RTV Slovenija in pripovedovalci, ki so v slovenskem prostoru predstavljali nek vzor, kaj pripovedovanje je. Naredili smo nekaj drugega, s tem smo bili, pa nerada uporabljam to besedo, na nek način pionirji, in potem si avtomatično političen, ker daješ feedback, zrcalo postavljaš vsemu skupaj, pomeniš izstop iz nečesa obstoječega. Potem pa počasi postaneš mainstream.

Zaradi značaja delovanja skupine Za 2 groša fantazije, ki je vključeval veliko število ljudi in ki je izšel iz druženja in odpiranja prostorov za raziskovanje, ter vključevanja vedno novih in novih špikerjev, ki so pokazali zanimanje za pripo-

²⁰ Pripovedovalka Katja Preša npr. pravi: »Najbrž bi pravljico interpretirala drugače, če bi jo slišala od nekega pripovedovalca na terenu, najbrž bi si na začetku manj upala, tako pa sem jo dojemala kot katerikoli zgodbo, ki jo lahko po svoje povem občinstvu.« (Katja Preša, intervju)

²¹ Za pripravo samostojnega večera mora imeti pripovedovalec dovolj velik nabor motivno raznolikih zgodb, med katerimi lahko izbira, prav tako celovečerni samostojni nastop zahteva dobro pripovedovalsko kondicijo in koncentracijo.

vedovanje ljudskih zgodb, pa tudi zaradi nihanja v kvaliteti nastopov, ki je bilo posledica pretočnosti pripovedovalske ekipe, se skupina Za 2 groša fantazije nikoli ni usmerila v profesionalizacijo.

Iz ekipe Za 2 groša fantazije pa so izšli pripovedovalci, ki vsak na svoj način razvijajo svoje pripovedovalske potenciale in želje tudi v drugih kontekstih ter pripovedujejo samostojno ali v okviru drugih skupin. Tak je na primer dvojec Vroča župa (Rok Kosec in Goran Završnik), z Ano Duša sva ustanovili Pripovedovalski Variete, samostojno nastopajo tudi Boštjan Napotnik – Napo, Rok Kušlan in Tjaša Koprivec.

Literatura

Anja Štefan, 2008: Pripovedovalski festival. *Otrok in knjiga* 71, 111–113.

Joseph Daniel Sobol, 1999: *The Storytellers' Journey, An American Revival*. Urbano and Chicago: University of Illinois Press.

Key F. Stone, 1998: *Burning brightly. New light on old tales told today*. Toronto: Broadview Press Ltd.

Iva Kosmos, 2010: Mora ti bit gušt. *Dnevnikov Objektiv*, 22. 3. 2010. 28.

Linda Dégh, 1995: *Narratives in Society: A performer-centered study of Narration*. Indiana: Indiana University Press.

Michael Wilson, 2006: *Storytelling and theatre: Contemporary storytellers and their art*. New York: Palgrave Macmillan.

Richard Bauman, 1986: *Story, performance and event. Contextual studies of oral narrative*. Cambridge: Cambridge University press.

Viri

Intervju: sprašuje Špela Frlic, intervjuvanki Nataša Bivic in Alenka Veler. Ljubljana, 17. 1. 2012. (Zvočni posnetek)

Intervju: sprašuje Špela Frlic, intervjuvanec Srečko Meh. Ljubljana, 27. 2. 2012. (Zvočni posnetek).

Intervju: sprašuje Špela Frlic, intervjuvanca Rok Kušlan in Katja Preša. Ljubljana, 12. 2. 2012. (Zvočni posnetek).

BIVIC, Nataša, Manifest *Za 2 groša fantazije*: <http://www.za2grosafantazije.com/images/Z2GFmanifestNatašaPOP.pdf>. Dostop 1. 3. 2012.

Uradna stran ekipe Za 2 groša fantazije: <http://www.za2grosafantazije.com/>. Dostop 1. 3. 2012.